

อนาคตของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในสังคมไทย¹

Future of Humanities and Social Sciences in Thai Society

อุทัย ดุลยเกษม | Uthai Dulyakasem

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้สังคมสนใจด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์น้อยลง ทั้ง ๆ ที่ศาสตร์สาขานี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ ทักษะการสื่อสาร และช่วยให้อยู่รอดในสังคมซึ่งมีปัญหาต่าง ๆ มากมายที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่สามารถแก้ไขได้ในยุคของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 หรือยุค 4.0 ซึ่งมีอัตราการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี แม้จะมีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ แต่ขณะเดียวกันได้ทำลายล้างและสร้างปัญหาที่ร้ายแรงแก่มนุษย์ รวมทั้งระบบนิเวศอย่างกว้างขวาง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวโลกจึงต้องการความรู้ และทักษะด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มาใช้แก้ปัญหา แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า ผู้ที่อยู่ในวงการการศึกษาและให้การศึกษาเรียนรู้ศาสตร์ด้านนี้ จะต้องไม่เล็งเห็นแค่ความสำคัญของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพียงอย่างเดียว ต้องลงมือปฏิบัติให้สังคมได้ประจักษ์ว่า ความรู้และทักษะด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีประโยชน์ และมีคุณค่าต่อสังคมที่จับต้องได้เป็นรูปธรรม คือ ต้องช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะด้านการสื่อสารอย่างดี มีพลังทั้งด้านการเขียนและการพูด มีความเข้าใจเงื่อนไขประวัติศาสตร์และบริบทของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ฯลฯ จะต้องคำนึงถึงระบบนิเวศทั้งในแง่การทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ และในแง่การล่มสลาย อีกทั้งตระหนักรู้ว่าการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งยั่งยืนนั้น จะต้องรักษาทุนระบบนิเวศ ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม

¹แนวทางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคณาจารย์ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี วันที่ 20 กรกฎาคม 2560 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ทุนปัญญา และทุนเงินตราให้คงอยู่อย่างถาวร นอกจากนี้ผู้ให้การศึกษาเรียนรู้จะต้องมีความรู้ข้ามสาขาวิชาให้มาก เพราะไม่มีอะไรในโลกที่จะทำความเข้าใจกระจ่างชัดได้ด้วยความรู้จากสาขาวิชาเดียว ต้องหาผู้ที่รู้จริง รู้แจ้ง และมีความรู้ข้ามสาขาวิชา มาทำหน้าที่ครู หรือผู้เอื้อต่อการเรียนรู้ อีกทั้งทำอย่างไรการเรียนรู้จะไม่เป็นการปิดกั้นและลดทอนความคิดเชิงวิพากษ์ ความคิดเชิงสร้างสรรค์ และความคิดเชิงจินตนาการ การพัฒนาบุคลากรที่รับผิดชอบด้านการเรียนการสอนและการจัดกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับในระดับอุดมศึกษา การสนับสนุนให้นักศึกษามีประสบการณ์การเรียนรู้จากโลกแห่งความเป็นจริง เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ อาหารต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มีคุณธรรมจริยธรรม ฯลฯ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และต้องไม่ละเลยต่อการศึกษาวิจัย โดยสถาบันการศึกษาต้องให้การสนับสนุนไม่น้อยหน้ากว่าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งในแง่การพัฒนานักวิจัยและการทำวิจัยเพื่อต่อยอดความรู้ รวมถึงการวิจัยที่เอื้อให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ในด้านการจัดหลักสูตรจะต้องมุ่งให้นักศึกษามีความรู้และทักษะด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างจริงจัง โดยเน้นให้นำไปใช้ประโยชน์และประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ด้วยการเน้นหลักสูตรที่เป็นสหวิทยาการ และที่สำคัญ คือ ความสำเร็จดังกล่าวจะต้องใช้ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนในระดับชาติ ระดับสถานศึกษา และระดับคณะด้วย นี่คือ ความคิดเกี่ยวกับอนาคตของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในสังคมไทย

คำสำคัญ : อนาคต มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สังคมไทย

Abstract

The world has rapidly changed due to the advancement of Sciences and Technology. This change might cause Humanities and Social Sciences get less focus even they are very much important for imagination, creation, communication skill, and can solve social problems that Sciences and

Technology cannot help. The 4th industrial revolution has not only changed our global rapidly and complicatedly, but also destroys and creates many serious problems for both humanities and environment as well. Therefore, these changes need to be combined with knowledge and skill in Humanities and Social Sciences to solve these problems. However, all attention should be paid to instructors in these sciences who need to make people in the society be aware of Humanities and Social Sciences' value and benefit. These sciences enable the students to be skilful in communication, understand history not only an event, but also its context. Moreover, all developments also needs to pay attention to ecology system, and also community sustainable development that need to preserve all resources; ecology, society, cultures, local wisdom, and economics. Therefore, all instructors in Humanities and Social Sciences need to understand other sciences as much as possible since there is no single science can make one understand this complicate world truly and deeply. Humanities and Social Sciences needs instructors who have deep and wide knowledge to facilitate the class that open for all questions, creation, imagination, and critical thinking to make all students understand the world truly and deeply through experiences. This could enable students to have public mind, gentle to nature and human beings with high morality.

Moreover, all researches should be paid more attention to improve both researchers and develop knowledge that open for all to participate. Last but not least, the curriculum must enable the learner to have both knowledge and skill in Humanities and Social Sciences especially truly utilise its true benefits and can be applied in daily life. All these can be done through all strategy levels: national, university, and department.

Keywords: Future, Humanities and Social Sciences, Thai Society

ความนำ

ในยุคสมัยที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ฉับพลันและซับซ้อนอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าด้านวิทยาการและเทคโนโลยี โดยเฉพาะ Digital Technology และ Biotechnology ทำให้ผู้คนในวงการธุรกิจอุตสาหกรรมและในวงการอื่น ๆ ต่างหันมาให้ความสำคัญกับสาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ หรือที่เรียกเป็นตัวย่อว่า STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) กันมาก ถึงขั้นให้นำมาใช้ในหลักสูตรของสถานศึกษาในทุกระดับเลยทีเดียว และที่น่าวิตกกว่านั้น คือ ในหลายสังคมระบบการศึกษาได้มีการลดเวลาเรียนและลดวิชาเรียนด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์กันอย่างมากมายและงานวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ก็ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนน้อยลงมาก ในแง่ของพ่อแม่และตัวนักเรียนนักศึกษาเองต่างก็สนใจเล่าเรียนศึกษาในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์น้อยลงเช่นเดียวกัน ในหลาย ๆ มหาวิทยาลัยของสหรัฐอเมริกา หลักสูตรด้านมนุษยศาสตร์ เช่น ปรัชญา ประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ มีนักเรียนสนใจเรียนน้อยลงมาก จนบางมหาวิทยาลัยต้องปิดหลักสูตรเหล่านี้ไป สาเหตุที่มีคนเรียนในหลักสูตรด้านมนุษยศาสตร์ลดลงก็เพราะจบการศึกษาแล้วหางานทำยาก ทำให้ไม่สามารถใช้หนี้เงินกู้เพื่อการศึกษาได้ ในปัจจุบันนี้หนี้สินเกี่ยวกับเงินยืมเพื่อการศึกษาในสหรัฐอเมริกาเป็นหนี้ที่มียอดสูงที่สุด สูงกว่าหนี้ที่เกิดจากการใช้บัตรเครดิตเสียอีก แต่ในขณะเดียวกันสังคมในยุคที่เรียกว่า ยุค 4.0 นี้ มีลักษณะพิเศษบางประการที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในยุคก่อนหน้านี้ เช่น ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและฉับพลันของสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลกใบนี้ได้ก่อให้เกิดคำถามที่สำคัญมากประการหนึ่ง คือ คำถามที่ว่า เราเป็นอะไรกันแน่ ความเป็นมนุษย์ของเรา คือ อะไร จนกระทั่งมีคำกล่าวที่ว่า "It is not difficult to be a human being, but it is very difficult to be human" ในยุคของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (The Fourth Industrial revolution) และในยุคนี้สังคมที่จะเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและฉับพลัน ต้องการให้สมาชิกของสังคมมีทักษะใหม่ ๆ เช่น ทักษะที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งวัด ได้แก่ ความคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creativity) จินตนาการ (Imagination) ทักษะในการสื่อสาร (Communication skills) ทั้งการเขียนและการพูดในภาษาแม่ และภาษาต่างประเทศที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง ความตระหนักรู้

ในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Historical and Cultural Sense) ความซาบซึ้งในศิลปะ ดนตรี และวรรณกรรม (Art, Music, and Literature Appreciation) การเป็นพลเมืองที่ยึดถือความจริง ความดีและคุณธรรม ตลอดจนการให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและในการทำงานอาชีพ และที่สำคัญมาก คือ ทักษะในการเรียนรู้อย่างคล่องแคล่ว และทักษะที่จะปรับตัวและนำเอาความรู้มาประยุกต์ใช้ได้อย่างทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและฉับพลัน เป็นต้น แต่คุณสมบัติหรือทักษะดังกล่าวนี้ สมาชิกในสังคมจะเรียนรู้จากแหล่งใดกันเล่า คำตอบมีความชัดเจนและโดยปราศจากข้อโต้แย้งใด ๆ ว่า ทักษะและคุณสมบัติเหล่านี้เกิดจากการศึกษาเรียนรู้จากสาขามนุษยศาสตร์และสาขาสังคมศาสตร์ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน แต่อุปสรรคหรือปัญหาของการเรียนรู้ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของนักเรียนและนักศึกษาประการหนึ่ง คือ การขาดแคลนผู้รู้จริงทั้งในด้านเนื้อหาและในด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ทำให้การเรียนรู้ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ไม่น่าสนใจและไม่ค่อยได้ผลดี

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความสำคัญอย่างไรในยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4

ก่อนที่จะอ้างว่ามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีความสำคัญอย่างไรในยุค 4.0 ขอให้เรามาทำความเข้าใจให้ตรงกันก่อนว่า มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คืออะไร และมันทำหน้าที่อะไรได้บ้างในสังคม สำหรับความเข้าใจของผู้เขียน (ซึ่งอาจผิด) เข้าใจอย่างนี้

มนุษยศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับมนุษย์และความเป็นมนุษย์

มนุษยศาสตร์เป็นเรื่องราว (Stories) ความคิด (Ideas) และถ้อยคำ (Words) ที่ช่วยให้เราสามารถสร้างความหมายให้กับชีวิตของเราและของโลกทั้งหมด

มนุษยศาสตร์ช่วยแนะนำเราให้พบและรู้จักกับผู้คนหลากหลายที่เราไม่เคยพบ ช่วยแนะนำสถานที่ต่าง ๆ ที่เราไม่เคยไป และช่วยให้ความคิดแก่เราชนิดที่เราอาจจะไม่เคยคิดมาก่อน โดยการแสดงให้เราเห็นว่า คนอื่น ๆ คิดและดำเนินชีวิตอย่างไร

มนุษยศาสตร์ช่วยเราในการตัดสินใจว่าอะไรสำคัญในชีวิตของเรา และช่วยให้เราสามารถทำในสิ่งที่ดีกว่า มนุษยศาสตร์ช่วยเชื่อมต่อกับคนอื่น ๆ ทำให้เราสามารถมอง

เห็นคำตอบว่าอะไรผิดอะไรถูก อะไรจริงและอะไรไม่จริงในเรื่องอดีตกาลที่ผ่านมา มนุษยศาสตร์ช่วยให้เราเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในฐานะของครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ การที่เราเรียนประวัติศาสตร์ก็เพื่อช่วยให้เราเข้าใจในการกระทำของผู้คนที่มีชีวิตอยู่ในยุคก่อนเรา และที่สำคัญมันช่วยให้เราเข้าใจได้ว่าเราเดินมาถึงจุดปัจจุบันได้อย่างไร เราเรียนวรรณกรรม ดนตรี และปรัชญา เพราะวิชาเหล่านี้เป็นตัวที่ “คน” กับ วิธีคิด (mind - set) ของคนจำนวนมากในปัจจุบันนี้ที่เห็น “เงินเป็นพระเจ้า” ลองนึกจินตนาการ ดูเถิดว่าสังคมของเราจะมีความคับแคบตันเงินและน่าเศร้าปานใด ถ้าเราไม่ให้ความสนใจ หรือให้ความสำคัญกับสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้เราเป็นมนุษย์ เช่น ความเห็นอกเห็นใจคนอื่น ความสร้างสรรค์และความดีความงาม

เราเรียนวิชาปรัชญา เพราะวิชานี้ได้ช่วยให้เรามีทัศนคติที่เปิดกว้างและมองสิ่งต่าง ๆ อย่างลุ่มลึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรม

เราเรียนมนุษยศาสตร์สาขาวิชาอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ วรรณคดี หรือ ดนตรี สิ่งเหล่านี้ได้ช่วยให้เรามองเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ระหว่างคนกับสังคม และระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ถึงที่สุดแล้วการเรียนสาขามนุษยศาสตร์ จะทำให้เราเข้าใจถึงความซับซ้อนของประสบการณ์ของมนุษย์และที่สำคัญกว่านั้น คือ มันช่วยให้เราเรียนรู้ถึงยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ที่จะช่วยให้เราอยู่รอดได้ในสังคมที่ซับซ้อน และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วฉับพลัน ซึ่งมีปัญหาต่าง ๆ มากมายที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่สามารถแก้ได้ ผู้เขียนคิดว่า เราต้องการมนุษยศาสตร์เพราะเราเป็นมนุษย์ (We need humanities because we are human) แท้ที่จริงมนุษย์เป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง แต่ได้ชื่อว่าเป็น “สัตว์ประเสริฐ” คำว่า “ประเสริฐ” นี้แหละสำคัญ เพราะหมายความว่า การแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ได้ถูกกำกับด้วยสัญชาตญาณ อย่างเดียว แต่ถูกกำกับด้วยสิ่งอื่น ๆ ที่มนุษย์เรียนรู้มา เช่น ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ ปทัสถานทางสังคม (Social Norms) เป็นต้น และที่น่าสนใจมากที่สุด คือ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเนื้อหาสาระของมนุษยศาสตร์ทั้งสิ้น

ดังได้กล่าวแล้วว่า ในยุคของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 หรือที่เรียกกันสั้น ๆ ว่า ยุค 4.0 นั้น เป็นยุคสมัยที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ฉับพลันและซับซ้อนมากขึ้น เนื่องมาจากความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีด้านวิทยาศาสตร์กายภาพ

เทคโนโลยีดิจิทัล และเทคโนโลยีชีวภาพ และได้ส่งผลกระทบต่อสรรพสิ่งในโลกของเรา อย่างมหาศาลทั้งในด้านระบบการผลิต ด้านระบบธุรกิจการค้าการขาย ด้านการเมือง การปกครองและด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เป็นต้น จึงเกิดคำถามขึ้นว่า วิชาความรู้และทักษะด้านมนุษยศาสตร์และด้านสังคมศาสตร์ยังมีความสำคัญและมีความ จำเป็นอยู่หรือไม่เพียงใด

ถ้าจะกล่าวโดยหลักการแล้ว การขับเคลื่อนสังคมของเราให้เป็นสังคมที่มี เสรีภาพ มีความเป็นธรรม มีความมั่นคงและมีสันติสุข ความรู้และทักษะด้านมนุษยศาสตร์ และด้านสังคมศาสตร์ของประชาชนต้องถือว่าเป็น “หัวใจ” ของกระบวนการขับเคลื่อน ที่เดียว เพราะมนุษยศาสตร์จะเป็นตัวช่วยบอกให้เรา รู้ตัวว่าเรามาจากไหนและเรากำลัง จะเดินไปไหนในทิศทางใด ความรู้ด้านมนุษยศาสตร์ ประกอบด้วย ด้านภาษาศาสตร์ วรรณกรรม หน้าที่พลเมือง ประวัติศาสตร์ ปรัชญา ศาสนา ศิลปะและดนตรี ได้ช่วยให้เรา มีความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีความซาบซึ้งและยอมรับในความแตกต่างและความเหมือน ของวัฒนธรรมและวิถีคิด ความรู้และทักษะด้านสังคมศาสตร์อันประกอบด้วยสาขาวิชา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์และจิตวิทยา ช่วยให้เราเข้าใจถึง พฤติกรรมขององค์การสมัยใหม่และกระบวนการทำงานขององค์การเหล่านั้นและที่สำคัญ กว่านั้น สังคมศาสตร์ช่วยให้เราเข้าใจว่าความเป็นมนุษย์มีความหมายว่าอย่างไรและยัง ช่วยให้เราติดต่อสัมพันธ์กันจนเป็น “ชุมชนโลก” (Global Community)

เราคงไม่ปฏิเสธว่าความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้มีส่วนช่วยให้ เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ มากมายในยุคสมัยที่ผ่านมา แต่ในขณะเดียวกันวิทยาศาสตร์ ได้ทำลายล้างและสร้างปัญหาที่ร้ายแรงให้แก่มนุษยชาติและระบบนิเวศไว้ไม่น้อย เช่นเดียวกัน ด้วยเหตุตั้งนั้น การให้ความสำคัญกับความรู้และทักษะด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ควบคู่ไปกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงมีความสำคัญและมีความ จำเป็นอย่างยิ่ง เราต้องไม่ลืมว่าความรู้และทักษะในทุกสาขาวิชามีความสำคัญและมีความ จำเป็นต่อการคิดค้นใหม่ ๆ การแข่งขันและความมั่นคงตลอดจนการตอบสนองต่อความ ต้องการด้านความพึงใจในชีวิตของผู้คน และที่สำคัญกว่า คือ การสร้างสังคมที่มีสันติสุข และบรรณสถานสอดคล้องกับธรรมชาติที่มีความแตกต่างหลากหลายและมีการพึ่งพาอาศัย กันอย่างใกล้ชิดและมีการเปลี่ยนแปลงเป็นนิรันดร์

ในเมื่อเราอาศัยหรือมีชีวิตอยู่ในโลกของการเปลี่ยนแปลง เพราะฉะนั้นโลกจึงต้องการความรู้และทักษะด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างไม่มีทางปฏิเสธได้ มิฉะนั้นเราจะสามารถจัดการกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไรถ้าเราไม่มีความรู้ความเข้าใจในอดีตของเรา เราจะเข้าใจตัวเราเองได้อย่างไร ถ้าเราไม่มีความรู้เกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรมหรือโลกที่แตกต่างจากโลกที่เราอาศัยอยู่ และที่สำคัญมากแต่ไม่มีคนพูดถึง คือ ข้อเท็จจริงที่ว่าประเทศไทยของเราพัฒนาและยืนยงมาได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นเพราะความรู้และทักษะด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มิใช่หรือ

ในปัจจุบันนี้ เรามีชีวิตอยู่ในโลกที่มีความขัดแย้งกันอย่างมากทั้งในสังคมของเราและที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก แม้แต่ในวงการอุดมศึกษาก็ไม่ปราศจากความขัดแย้ง ความขัดแย้งอาจแตกออกเป็นหลายรูปแบบ แต่รากเหง้าสำคัญของความขัดแย้งเกิดจากความขัดแย้งด้านผลประโยชน์และความคิดเห็นที่แตกต่างกัน แต่ที่น่าสนใจ คือ การแก้ปัญหาความขัดแย้งในเกือบทุกกรณี ไม่เคยใช้การสนทนาหรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเปิดใจกว้าง และในการเจรจากันเพื่อแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งของคู่กรณีขาดความสามารถและทักษะในการสื่อสารที่เรียกว่า Dialogue (สุนทรียสนทนา) อย่างมากทีเดียว และทักษะหรือทัศนคติในทางบวกเหล่านี้มาจากการเรียนรู้ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี ในโลกปัจจุบันนี้ การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนทุกระดับตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษากลับให้ความสนใจกับการจัดการศึกษาเพื่อให้มีงานทำหลังสำเร็จการศึกษา การอุดมศึกษาที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Higher Education เกือบจะกลายเป็น Vocational และ Professional training Institutes (สถาบันฝึกอาชีพขั้นสูง) ไปหมดแล้ว แม้แต่คนที่อยู่ในสถาบันอุดมศึกษาเอง ยังไม่เคยตั้งคำถามอย่างจริงจังเลยว่า What is higher about Higher Education? จึงได้แต่พร่ำสอนด้วยการยัดเยียดเนื้อหาที่อ้างว่าเป็น “ความรู้” ให้แก่ผู้เรียนผู้เขียนคิดว่า ถ้าสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษายังดำเนินไปแบบนี้ อนาคตของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์คงไม่สดใสัก ประกอบกับทิศทางการพัฒนาประเทศในหลาย ๆ ประเทศรวมทั้งประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ต้องอาศัยความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการขับเคลื่อน ทำให้สถาบันอุดมศึกษาและการสนับสนุนของรัฐ

อนาคตของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในสังคมไทย

มุ่งไปในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และในขณะเดียวกันก็ลดทอนการสนับสนุน การศึกษาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ภายใต้สถานการณ์ เช่นนี้ส่งผลให้พ่อแม่และผู้ปกครองของนักเรียนจำนวนมากมุ่งส่งเสริมและสนับสนุนให้ ลูกหลานเข้าเรียนในสาขาที่หางานทำได้ง่ายและมีค่าตอบแทนที่สูง แนวโน้มดังกล่าวนี้ มีให้เห็นได้ในทุกสังคม จนเป็นเหตุให้สาขาวิชาด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ บางสาขาต้องปิดตัวลงหรือไม่ก็อดทนดำเนินการต่อไปแบบไร้อนาคต

พิจารณาจากแง่มุมระดับปัจเจกบุคคล การเลือกเรียนในสาขาวิชาที่มีโอกาสได้ งานทำง่ายและมีค่าตอบแทนสูงนั้นพอเข้าใจได้ไม่ยาก เพราะการศึกษาในแง่หนึ่งเป็นการ ลงทุนส่วนตัว (Private Investment) แต่ถ้าเราพิจารณาในระดับของสังคมและระดับ ประเทศแล้ว การศึกษาเป็นการลงทุนทางสังคม (Social Investment) เพราะทุนที่ใช้ ในการจัดการศึกษาเป็นเงินจากภาษีอากรของประชาชนทุกคน เพราะฉะนั้น ผลตอบแทน ที่จะเกิดขึ้นต้องเป็นผลตอบแทนต่อสังคม ด้วยเหตุดังกล่าว รัฐจะต้องให้การส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาในด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ตลอดจนด้านศิลปะและ วัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกันกับสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงจะสมเหตุสมผล

สิ่งสำคัญที่คนจำนวนมากมองข้ามหรือไม่ตระหนักประการหนึ่ง คือ ในยุคสมัย ที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและฉับพลันนี้ ความรู้และทักษะในงานอาชีพที่ตั้ง อยู่บนฐานของความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้นมีการเปลี่ยนแปลงเร็วและล้ำสมัย ภายในระยะเวลาอันสั้น และที่นำวิบัติมากกว่านั้นก็คือ ผู้ที่ได้รับการศึกษามาทางด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้านเดียวมักจะเป็นผู้ที่ขาดทักษะและความสามารถในการ ปรับตัวและขาดคุณสมบัติในด้านความเป็นมนุษย์ซึ่งต้องอาศัยความคิดเชิงสร้างสรรค์ ต้องอาศัยจินตนาการ ต้องอาศัยทักษะในการสื่อสาร ต้องอาศัยการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ต้องมีความเข้าใจในรากเหง้าของตน ต้องมองเห็นทางเลือกที่จะเดินไปข้างหน้าและ ที่สำคัญต้องเป็นผู้ที่มีความเอาทรต่อเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ

ลองจินตนาการดูเถิดว่า สังคมหรือโลกของเราจะดำรงคงอยู่อย่างสันติสุข ได้หรือไม่ ถ้าหากประชากรในโลกนี้มีทักษะเช่นเดียวกับหุ่นยนต์ โดยไม่มีสติปัญญาและ มีระบบคุณค่าด้านคุณธรรมและจริยธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตและในการทำมา หาเลี้ยงชีพ และโลกหรือสังคมของเราจะพลิกฟื้นจากหายนะได้อย่างไร ประเด็นสำคัญ

เหล่านี้ทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์ที่เกี่ยวข้อง พ่อแม่ ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไปจะต้องมีความเข้าใจและตระหนักรู้ ในสถาบันอุดมศึกษาที่มีคณมนุชยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กรรมการสภามหาวิทยาลัย สภาวิชาการและผู้บริหารทุกระดับจะต้องทำความเข้าใจในความสำคัญของประเด็นนี้ให้ชัดเจนและต้องลงมือแก้ปัญหาอย่างจริงจัง เพราะมิฉะนั้นไม่เพียงแต่คนเหล่านี้จะมีส่วนทำให้สถาบันอุดมศึกษาที่ท่านสังกัดอ่อนแอลงแล้ว คนเหล่านี้ยังมีส่วนในการทำให้สังคมไทยอ่อนแอลงไปด้วยอย่างที่ไม่สามารถปฏิเสธความรับผิดชอบได้เลย ดังที่ Albert Einstein เคยกล่าวไว้ว่า “The world will not be destroyed by those who do evil, but by those who watch and do nothing” และมันคงเป็นเรื่องที่น่าเศร้าที่พิลึกทีเดียว

อย่างไรก็ตาม แม้เราจะมีความตระหนักถึงความสำคัญของสาขาวิชา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ว่าเป็นหัวใจของการศึกษาด้านการพัฒนาความเป็นมนุษย์ และการเป็นสมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม แต่ประเด็นที่สำคัญกว่า คือ ผู้ที่อยู่ในวงการศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ให้การศึกษารียนรู้ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จะต้องไม่เพียงแต่อดอ้างถึงความวิเศษของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างเดียว แต่ทุกคนจะต้องลงมือปฏิบัติให้สังคมได้เป็นที่ประจักษ์ว่าความรู้และทักษะด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีประโยชน์และมีคุณค่าต่อสังคมชนิดที่จับต้องได้และเป็นรูปธรรม เช่น การเรียนการสอนหรือการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านภาษา (ทั้งภาษาแม่และภาษาต่างประเทศที่จำเป็น) ผู้สอนจะต้องช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะในการสื่อสารได้อย่างดีมีพลัง ทั้งในด้านการเขียนและการพูด ซึ่งอาจแยกออกเป็นทักษะย่อยที่เรียกว่า Persuasive skill ซึ่งต้องเป็นการสื่อสารที่มีเหตุผลผลและมีการนำหลักฐานที่เชื่อถือได้มาสนับสนุนในการสื่อสารนั้นอย่างหนักแน่น และ Presentation skill ซึ่งเป็นทักษะในการนำเสนอข้อมูลหรือข้อเสนอสั้นหรือแม้แต่ความคิด ความเชื่อของเราเองได้อย่างเป็นระบบและมีความกระชับ และมี Self - expression skill ซึ่งเป็นทักษะในการแสดงความคิดเห็นไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนหรือการโต้แย้งได้อย่างมีน้ำหนักตรงกับสิ่งที่เราคิดและเราเชื่อเป็นต้น และในการเรียนการสอนหรือการจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ ผู้สอนต้องตระหนักอย่างชัดเจนว่าเป้าหมายหรือผลลัพธ์การเรียนรู้ของวิชาประวัติศาสตร์นั้น

มิได้หมายถึงเพียงการจดจำ ปี พ.ศ. ของการเกิดสงคราม หรือ ปี พ.ศ. ของการขึ้นครองราชย์ของพระมหากษัตริย์ หรือ ปี พ.ศ. ที่มีการลงนามในสนธิสัญญากับต่างประเทศ เท่านั้น แต่ผลลัพธ์แห่งการเรียนรู้ของวิชาประวัติศาสตร์ในแง่ของมนุษยศาสตร์ คือ การที่ผู้เรียนมีสิ่งทีเรียกว่า Sense of History กล่าวคือ มีความเข้าใจในเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์และบริบททางประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นต้น หรือในการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ มิใช่สอนแต่เรื่องการค้าการขายหรือเรื่องกำไรขาดทุนในเชิงวัตถุธรรม แต่การเรียนการสอนหรือการจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาเศรษฐศาสตร์ต้องช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจและตระหนักรู้ว่า Ecology ยิ่งใหญ่และสำคัญมากกว่า Economy เพราะฉะนั้นจะทำอะไรที่อยู่ในแวดวงของเศรษฐกิจ (Economy) จะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อที่่จะเกิดขึ้นกับระบบนิเวศ (Ecology) ทั้งในแง่ของการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) และทั้งในแง่ของการล่มสลายของระบบนิเวศ (Depletion of Ecological System) เป็นต้น และการสอนวิชาการพัฒนาชุมชน มิใช่หมายความว่า เป็นการทำให้ชุมชนชนบท (Rural community) กลายเป็นเมือง (Urban community) ซึ่งสร้างปัญหาด้านสังคม วัฒนธรรม และจริยธรรมอย่างมากมาย แต่ต้องเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจและตระหนักรู้ว่าการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนนั้น คือ การธำรงรักษาทุนระบบนิเวศ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ ทุนทางสติปัญญาและทุนเงินตรา ให้คงอยู่ในชุมชนอย่างถาวร เพราะหากทุนเหล่านี้ไหลออกจากชุมชนชนบทอย่างต่อเนื่องและไม่ไหลคืนกลับชุมชนชนบทย่อมนจะอ่อนแอลงอย่างแน่นอน ในการสอนวิชาปรัชญา มิใช่การท่องจำประวัติชีวิตหรือถ้อยคำหรุ ๆ ของ ปลาโต (Plato) หรือ ปลาเล็ก ของ Kant หรือของ Socrates ฯลฯ แต่ต้องตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องความหมายของชีวิต ต้องตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ต้องตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องความดี ความงามและความถูกต้อง เป็นต้น

กระบวนการเรียนการสอนหรือกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบที่กล่าวถึงนี้ ต้องการผู้สอนที่รู้จักจริงและรู้แจ้งในศาสตร์นั้น ๆ มิใช่รู้จากตำราอย่างผิวเผินและลอกจากตำราฝรั่งมาเป็นสรณะ นอกจากนี้ผู้สอนจะต้องมีความรู้ข้ามสาขาวิชาให้มาก เพราะในโลกนี้ไม่มีอะไรที่เราจะทำความเข้าใจได้อย่างกระจ่างชัดด้วยความรู้จากสาขาวิชาเดียว เช่น การที่เราจะเข้าใจได้ชัดเจนถึงปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคม เราไม่มีทางเข้าใจได้ชัดเจน

จากการมีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์หรือด้านรัฐศาสตร์เพียงสาขาเดียว แต่เราต้องการความรู้ทั้งด้านเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และแม้แต่จิตวิทยา เป็นต้น

ประเด็นที่เป็นปัญหามากอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนหรือการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน คือ การขาดแคลนคนที่รู้จริงและรู้แจ้งและคนที่มีความรู้ข้ามสาขาวิชามาทำหน้าที่เป็นครูหรือเป็นผู้ทำหน้าที่เป็น “ผู้อื้อการเรียนรู้” (Learning Facilitator) และในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและฉับพลันนี้ บทบาทที่มีความสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาอีกประการหนึ่ง คือ การทำบทบาทหน้าที่ที่เรียกว่า Advice For Life ครูบาอาจารย์ที่ทำหน้าที่สอนในสาขาวิชาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ส่วนมากได้รับการศึกษาอบรมมาทางด้านวิชาเฉพาะสาขาเดียวและที่นำเสนอมากกว่านั้น คือ ในกระบวนการศึกษาอบรมของผู้ที่มาทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนให้ความสำคัญกับประเด็นความเป็น “ปรนัย” (Objectivity) มากกว่าการส่งเสริมด้าน “อัตนัย” (Subjectivity) ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นการปิดกั้นและลดทอนการพัฒนาการของ ความคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ความคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Thinking) และความคิดเชิงจินตนาการ (Imaginative Thinking) ไปอย่างน่าเสียดาย ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องเอ่ยถึงการขาดความกล้าที่จะลองผิดลองถูกก็ยิ่งได้ ในประเด็นนี้นำเสนอเพราะแม้แต่นักคิดและนักวิทยาศาสตร์ชื่อดังอย่าง Albert Einstein ยังได้กล่าวไว้ว่า “Anyone who has never made a mistake has never tried anything new”

ด้วยเหตุดังกล่าว ถ้าเราต้องการให้มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เป็นที่ยอมรับอย่างมั่นใจว่า ทั้งสองสาขาวิชานี้มีความสำคัญและมีคุณภาพต่อการพัฒนาสังคมของเราให้ไปสู่สันติสุข และบรรสานสอดคล้องกับธรรมชาติ กระบวนการเรียนการสอนหรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาของสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงชนิดถึงรากถึงโคน (Radical Change) แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้จริงในเชิงปฏิบัติ มีเงื่อนไขสำคัญ หรือมี “รั้ว” ที่เราต้องฝ่าข้ามไปให้ได้ก่อน นั่นคือ การพัฒนาบุคลากรที่รับผิดชอบด้านการเรียนการสอน และการจัดกระบวนการเรียนรู้ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างริบถ้วนและอย่างเอาจริงเอาจัง

หากเราไม่ดำเนินการในเรื่องนี้ การคาดหวังให้สังคมยอมรับความสำคัญและประโยชน์ของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์นั้นอย่าพึ่งหมาย

ในระดับบริหารจัดการของสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา การสนับสนุนด้านกิจการนักศึกษา (Student Affairs) ให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์การเรียนรู้จากโลกแห่งความเป็นจริงนอกสถานศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคม เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ เป็นผู้ที่มีความอาหารต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมที่ซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วฉับพลัน ฯลฯ เป็นสิ่งที่สถาบันต้องดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ในด้านการศึกษาวิจัย ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันการศึกษาจะต้องให้การสนับสนุนอย่างไม่น้อยหน้ากว่าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั้งในแง่ของการพัฒนานักวิจัยให้มีความสามารถในการวิจัย เพราะงานวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่เป็นอยู่มีคุณค่าทางวิชาการและทางปฏิบัติ้น้อยมาก

นอกจากนี้การทำวิจัยในด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อาจมีความจำเป็นที่จะต้องทำเป็นสองลักษณะ คือ

1. Research as a new knowledge production เพื่อต่อยอดความรู้ทางวิชาการในแต่ละสาขาให้พัฒนายิ่ง ๆ ขึ้นไป

2. Research as a Learning Community กล่าวคือ การทำวิจัยเป็นกระบวนการที่เอื้อให้คนจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นที่ทำวิจัย และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ผลการวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ต้องทำให้เป็น “ความรู้สาธารณะ” (Public Knowledge) เพื่อให้คนส่วนใหญ่ในสังคมได้เรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ได้ และในด้านงบประมาณสนับสนุนโครงการวิจัยต้องพิจารณากันใหม่อย่างจริงจัง

สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในต่างจังหวัดมีข้อได้เปรียบในด้านการจัดกิจกรรมด้านวิชาการเพื่อบริการแก่สังคมและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในการที่จะนำเอาความรู้และทักษะด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ไปปรับใช้ และในขณะเดียวกันเป็นการเปิดโอกาสให้คณาจารย์และนักศึกษาได้เรียนรู้เกี่ยวกับความรู้และทักษะด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ประเภท Implicit Knowledge

อีกด้วย คำถามมีเพียงว่า คณาจารย์และผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษามองเห็นหรือตระหนักถึงแง่มุมเหล่านี้หรือไม่และมีทักษะในการจัดกระบวนการเพื่อให้สิ่งเหล่านี้เกิดเป็นจริงได้เท่านั้น

ในด้านการจัดหลักสูตรเพื่อให้แก่นักเรียนนักศึกษามีความรู้ และทักษะด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เป็นประเด็นที่ควรได้รับการพิจารณาบทบาทอย่างจริงจังและรีบด่วน โดยเฉพาะหลักสูตรสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพราะการจัดหลักสูตรให้นักศึกษาเรียนรู้ด้วยเนื้อหาแบบ Single Disciplinary ล้วน ๆ อาจจะไม่น่าสนใจ และอาจจะมีประโยชน์น้อยในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง แต่การเรียนรู้จากหลักสูตรที่เป็น “สหวิทยาการ” ที่เรียกว่า Interdisciplinary หรือ Transdisciplinary จะน่าสนใจและมีประโยชน์ในการไปประยุกต์ใช้ได้มากกว่า แต่แนวละการปรับเปลี่ยนหลักสูตรในลักษณะนี้ย่อมกระทบถึงเรื่องกระบวนการเรียนการสอนและกระทบถึงระเบียบกฎเกณฑ์ของทางราชการที่ล้าสมัยเป็นอย่างยิ่งด้วย ซึ่งเราจะต้องหาทางออกกันต่อไป

ผู้เขียนมีความเชื่อว่า ยุคนี้เป็นยุคสมัยที่มีทั้งความท้าทายและมีทั้งโอกาสที่นักมนุษยศาสตร์และนักสังคมศาสตร์จะต้องตั้งสติคิดพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้เขียนกล่าวมาอย่างจริงจังได้แล้ว ผู้ที่เกี่ยวข้องอย่าเพิ่งท้อถอยคิดว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นไปไม่ได้ ในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งอย่างรวดเร็วและฉับพลันนี้ ไม่มีอะไรที่เป็นไปไม่ได้อีกแล้ว ขอแต่ทำให้เรามีความตั้งใจจริงและมีความอดทนมากพอ และมีความคิดที่ไม่ติดกับกรอบคิดหรือแบบแผนความคิดแบบเดิม ๆ เท่านั้น

เราจะมียุทธศาสตร์สำหรับการขับเคลื่อนเรื่องนี้ได้อย่างไร

ผู้เขียนคิดว่า ประเด็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์มีความสำคัญมาก เพราะโดยทั่วไปแล้ว การคิดเรื่องที่เราจะทำ (What To Be Done) ไม่ค่อยมีปัญหา เพราะเรามักนึกคิมนักฝันมากพอ แต่เราขาดแคลนคนที่จะช่วยคิดเรื่อง “เราจะทำอย่างไรจึงจะสำเร็จ” (How To Get It Done Best) ในการขับเคลื่อนเรื่องนี้อาจจะใช้ยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนเรื่องนี้เป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. ระดับชาติ

ในเชิงยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนในระดับชาตินี้ เราต้องหาทางผลักดันผ่านกลไกระดับชาติที่มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในด้านการออกกฎหมายและการกำหนดนโยบาย เช่น สภาปฏิรูปแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี หรือสมาคมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เช่น สมาคมประวัติศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์ สภาวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฯลฯ ให้เห็นความสำคัญและสนับสนุนการขับเคลื่อนในเรื่องนี้อย่างเป็นทางการ อย่าคิดว่าการดำเนินการในลักษณะนี้เป็นไปไม่ได้ เพราะตัวอย่างการผลักดันในเรื่องอื่น ๆ หลายเรื่องเคยทำสำเร็จมาแล้ว หรือเมื่อเร็ว ๆ นี้ก็มีการผลักดันให้มีกฎหมายว่าด้วยการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ซึ่งผ่านความเห็นชอบของสภาปฏิรูปแห่งชาติแล้ว เป็นต้น เพราะฉะนั้นการติดต่อและการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับบุคลากรในหน่วยงานและในกลไกเหล่านี้จึงต้องมีการดำเนินการอย่างจริงจังและรีบด่วน

2. ระดับสถานศึกษา

ในระดับนี้ การทำงานเพื่อสร้างความเข้าใจและการตระหนักรู้ให้กับสภาสถาบัน สภาวิชาการและคณะกรรมการบริหารของสถาบันอุดมศึกษาในการสนับสนุนและกำหนดนโยบายในการขับเคลื่อน การปรับเปลี่ยนและพัฒนาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษา กลไกเช่นที่ประชุมอธิการบดีและสมาคมายกสภาสถาบันอุดมศึกษาน่าจะเป็นช่องทางที่ดีสำหรับการเริ่มต้นในการขยายความคิดและผลักดันนโยบายเกี่ยวกับเรื่องนี้

3. ระดับคณะ

ในระดับนี้ ตัวขับเคลื่อนสำคัญ คือ คณะบดีคณะมนุษยศาสตร์ (รวมทั้งคณะศิลปศาสตร์และอาจารย์วิจัยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์) และคณะสังคมศาสตร์ ผมคิดว่าอาจมีความจำเป็นที่ต้องมีการรวมตัวกันจัดตั้ง “ที่ประชุมคณะบดีคณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์” ขึ้นแบบเดียวกับ “ที่ประชุมคณะบดีคณะครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์” เพื่อปรึกษาหารือกันเสนอแนะและผลักดันในการขับเคลื่อนเรื่องนี้ หาก “ที่ประชุมคณะบดีคณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์” ก็จะเป็นกลไกหลักในการทำให้กลไกระดับสถาบันและระดับชาติเดินหน้าในเรื่องนี้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุตั้งนี้จึงขอเสนอให้รับ

ดำเนินการให้เกิด “ที่ประชุมคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์” ขึ้นโดยเร็ว และจัดให้มีการประชุมปรึกษาหารือกันในเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งการดำเนินการในเรื่องนี้คงไม่ยากนัก

นอกจากนี้ในระดับคณะ ผู้บริหารคณะจะต้องดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เช่น การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาหลักสูตรและการหาแหล่งทุนสนับสนุน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการขับเคลื่อนมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กิจกรรมหนึ่งที่น่าจะดำเนินการได้ คือ การขอทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อให้มีการศึกษาวิเคราะห์ถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญของความรู้ และทักษะด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สำหรับประเทศไทยแบบเดียวกับที่ The American Academy of Arts and Sciences (AAAS) ได้แต่งตั้งให้มีคณะทำงานเกี่ยวกับเรื่องนี้ (Commission) และจัดทำรายงานออกมาในชื่อว่า “Humanities and Social Sciences: the Heart of the Matter” ซึ่งน่าสนใจและมีพลังในการขับเคลื่อนมากที่สุดทีเดียว เพราะการขับเคลื่อนในเรื่องนี้ต้องอาศัยวิชาการความรู้เป็นหลักสำคัญประการหนึ่งในการทำงานที่มีความยากเช่นนี้ ในกรณี AAAS มีประเด็นที่น่าสนใจมากอีกประการหนึ่ง คือ คนที่เข้าร่วมทำงานในกรรมการชุดดังกล่าวมีนักธุรกิจระดับ CEO ของบริษัทหลายประเภทอยู่ด้วยหลายคน ถ้าจะว่าไปแล้วยุทธศาสตร์นี้ก็เป็ยุทธศาสตร์ที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้เสนอมาตลอดเวลานั่นเอง คือ เป็นยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” และศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี นี้เองที่ตอบแบบย่อนคำพูดของผมเมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงานชิ้นหนึ่งที่ผมรู้สึกว่ายากมาก ท่านกล่าวว่า “ก็เรื่องมันยากนะสิ มันจึงตกมาถึงมือเรา เพราะถ้าเรื่องมันง่ายคนอื่นเขาทำเสร็จไปก่อนหน้านี้อแล้ว” ขอฝากคำพูดนี้ไว้ให้ท่านคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้พิจารณาอย่างมโนสิการ ผู้เขียนเชื่อมั่นว่า ถ้าสามารถดำเนินการได้ในแนวทางดังกล่าวนี้ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ย่อมมีอนาคตอย่างแน่นอนในยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 หรือ ยุค 4.0

บทส่งท้าย

การอ้างว่า ในยุค 4.0 หรือ ยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมหาศาลกับสรรพสิ่งทั้งในระบบการผลิตอุตสาหกรรม ด้านธุรกิจการค้า ด้านการงานอาชีพ ด้านการเมืองการปกครอง ฯลฯ นั้น แม้จะเป็นข้อเท็จจริง แต่มีข้อเท็จจริงที่เหนือกว่านั้น คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและฉับพลันนี้ล้วนแต่เกิดจากน้ำมือมนุษย์ทั้งสิ้น ด้วยเหตุดังนั้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายจะเป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษยชาติและธรรมชาติ ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ ทักษะสติปัญญาและจิตสำนึกของคนหรือของมนุษย์นั่นเอง และถ้าเราต้องการให้โลกของเรา มีสันติสุข มีความสมดุลและมีการบรรสานสอดคล้องกันทั้งการดำรงอยู่ของมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เราจะมีทางเลือกอื่นที่ดีกว่าและมีประสิทธิภาพมากกว่าการให้ความรู้ ความเข้าใจและการมีทักษะด้านมนุษยศาสตร์และด้านสังคมศาสตร์แก่มวลมนุษย์อีกละหรือขอให้เราทุกคนได้เข้าใจและตระหนักในเรื่องนี้เพื่อจักได้นำไปไตร่ตรองและพิจารณาอย่างมีนัยสัการ

ท้ายนี้ขอยืมคำพูดที่ประทับใจของ Albert Einstein ที่ว่า

“Insanity: who is doing the same thing over and over again and expecting a different result”

อีกทั้งขอนำเอาบทสนทนาระหว่างมหาตมคานธีกับอาจารย์ไกรพาลานี มาเล่าเพื่อให้กำลังใจในการทำงานที่ค่อนข้างยากนี้ให้สำเร็จเพื่อพัฒนามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ให้ก้าวหน้าและมีประโยชน์อย่างแท้จริงต่อไป

Gandhi: “People of your thinking are in the majority of the world, but I belong to a minority, so I need to prove the efficacy of Non-violence.”

Kripalani: “Bapu, I am a teacher of history, I have never come across any evidence in the history of humankind that non-violence can help liberate the nation from foreign domination.”

Gandhi: (Smile and said), My Dear Kripalani, you are only a teacher of history, but I make history.”